

ERDŐSI ANIKÓ

A zöldségpiactól a MoMA-ig

Levél New Yorkból

fotók: Erdősi Anikó

Gyakran az az érzésem támad, hogy az olyan spon-tán művészeti megmozdulásoknak, mint az utcai performance-ok vagy a közösségi terek egyszeri mű-vészi „belakása”, napjainkban kisebb a hatásuk, mint a hatvanas-hetvenes években volt akár Prágában, akár New Yorkban.

Hogy miért van ez így, nem tudom pontosan. Bizo-nyára közrejátszik, hogy mára elvesztette a jelentőségét

mindaz, aminek egykor épp a politikai, tár-sadalmi összefüggések adtak töltést. Talán a megváltozott „köztér”, a befogadók informá-ció terheltsége vagy az élet túlpolitizáltsága miatt, de nem tudom magam meggyőzni ar-ról, hogy a a Moszkva téren pár hónapja lá-tott vagy a New York-i utcák művész-matri-cái harminc év múlva is maradandó élményt jelentenek majd mindazoknak, akik korunk művészeti életében tekintenek vissza. Sugá-roznak-e majd olyan erővel, mint a Ludwig Múzeumban látható Hajas-kiállítás képei vagy Jean-Michel Basquiat illegálisan festett, enigmatikus mondatai a nyolcvanas évekbeli Manhattanból?

Néhány legutóbbi élményem mégis el-lentmond ennek a már-már meggyőződéssé vált benyomásnak.

A Lower East Side-on – amely a nyolc-vanas években New York művészeti életé-nek központja volt – van egy piac. Az egyet-len a városban, amely – európai mintára – fedett csarnoképületben működik. Az épü-let hátsó részén, az üzletsor egyik helyiségé-ben nem büfét, hanem galériát talál az ar-ra járó. Cuchifritos a neve. A parányi térben megrendezett kamarakiállítás megnyitóján nemcsak a mexikói sör és a hangulat, de a kiállított művek is meggyőzőek. A körbefu-tó panoráma-falfestmény vidéki tájat ábrázol, talán valahonnan Amerikából. A mű techni-kai megoldása klasszikus és a művész, Adam Cvijanovic festésmódja is közelebb áll a XIX. századi orosz realista tájfestészethez, mint a kilencvenes évek képalkotó törekvéseihez, a

festmény mégis friss levegőt áraszt az egész térbe, ahol további két installáció is helyet kapott. Az ausztrál Ian Burns fából, papírból és színes fóliából barkácsolt mo-bil építménye különösen érdekes. Az első látásra egy-szerűnek, szerénynek és játékosnak tűnő alkotás rejtve alapvető művészeti kérdésekre világít rá, a térszerve-zéstől egészen a mozgóképelméletig. Az időközben be-zárt piac kapujában álló biztonsági őr szűrőjén egyre

több látogató jut át, kimondva a varázsszót: „kiállítás”. A spontán kiállítás művei olyan tiszta, átlátható helyzetet hoznak létre, amely mellett eltöpreng a kérdés, hogy ami itt van, mennyiben intézményesült...

A magát egyértelműen intézményeken kívül helyező utcai művészet az elmúlt évtizedben új hullámmal jelentkezett. A kötöttségektől szabadulni akaró, közvetlen kommunikációra törekvő művészek rajzolnak, matricákat ragasztanak, vagyis jeleket hagynak a világ nagyvárosainak utcáin. Ritkán fordul elő azonban, hogy a street art jelenség egy-egy képviselője olyan lehengető lendülettel jelenjen meg, mint a San Franciscó-i származású Barry McGee. Ráadásul egy olyan határozottan intézményesült helyen, mint egy nagy presztízsű New York-i kereskedelmi galéria. Az egykor élénk galérianegyed mára kiüresedett, a Sohoban maradt néhány galéria közül a Deitch Projekt ugyanakkor három helyszínen is jelen van. Ezek közül az egyik egy korábban garázként szolgáló hatalmas tér, amelynél jobb

helyet nem is találhattak volna McGee és alkotótársai gigantikus installációjához. Egymásra hányt, összefestett kocsik, villogó tévékből és számítógép-monitorokból épített oszlopok, egy hordozható mosdókonténer, a falakon pedig az op-artot idéző geometrikus tapétamotívum, meg-megtörve kézzel vagy spray-vel felfestett feliratokkal és a művészek kézjegyűl szolgáló sematikus ábrákkal. Egyetlen óriási, szertelen, pszichedelikus tájkép, amely méretei ellenére egészében és részleteiben is élvezhető egységet alkot.

Érdekes egybeesés, hogy az utcai művészet úttörőjének az életmű-

kiállítása épp ez időben látható a Brooklyn Museumban. A tömegeket vonzó átfogó Basquiat-kiállításon viszont épp azt nehezményezem, hogy az életmű szempontjából oly

fontos korai alkotói időszakot a rendezők pár mondattal le tudták. Noha nyilván léteznek ilyen felvételek, a kiállításon nincs egyetlen fotó sem, amely az akkor tizenkilenc éves, SAMO© néven dolgozó graffitiművész költői mondatait mutatná be. A rövid bölcsességekkel három évtizede eléggé meglepte a reggel munkába igyekvő New York-iakat. Ami viszont helyet kapott, és az, ahogyan – az példaértékű. A húszévesen az intézményi világba nyakig elme-

rült művész nem vesztett lendületéből, frissességéből az évi öt-hat kiállítás létrehozása közben sem, amelyek egyébként sosem látott műkereskedelmi sikert hoztak neki és galériáinak. A vázlatok nyers energiáit minden veszteség nélkül át tudta tenni a anyagul összetákolt, vászon alól kilátszó ke-
retekre „feldobott” festményekre. Szertelen vizualitása mögött meghúzódó szimbólum-
használata jelentős történelmi és irodalmi olvasottságra vall, annak ellenére, hogy az egész életmű a huszonhetedik évnél lezárul. A fiatal mester még halála után tizenhét évvel is a város egyik leglátogatottabb múzeumává tette műveivel a Brooklyn Museumot.

Az intézményesség netovábbja a húszas években egyetlen emeleten alapított Museum of Modern Art, azaz a MoMA,

amely mára a világ egyik legismertebb múzeumává vált.

A mai mamutintézmény őseit nem művészek, hanem három jómódú hölgy, Abby Aldrich Rockefeller, Lillie Bliss és Mary Quinn Sullivan hozta létre 1929-ben. Az intézmény fokozatos erősödése és máig tartó terjeszkedése példaértékű. A Fifth Avenue vadonatúj üvegpalotájában tavaly újranyílt múzeum ma a világ egyik leglátogatottabb és leglátogatottabb művésze-

ti intézménye. Kihagyhatatlan turistacélpont drága belépőkkel, egy teljes szintet betöltő ajándék- és könyvesbolttal. Elegáns, fennkölt és vérprofi, és annak ellenére, hogy eredetileg a modern művészetet volt hivatott piedesztálra emelni – ami kétségtelenül sikerült is neki –, immár a kortársakra is kiterjesztette figyelmét.

Az intézményi hierarchia csúcsát jelentő falak között azonban mintha különös erővel húzna le a gravitáció. Vonzana oda, ahol a dolgok kevésbé akarnak tökéletesnek látszani. Nosztalgikus érzésekkel idézem fel a Cuchufritost, és a szomszédos büfék illataival átítatott, most éppen befestett falakat. A nehezen átlátható, felgyorsult folyamatoknak köszönhetően hamarosan talán ugyanaz a falfestmény fogad majd a Fifth Avenue üvegpalotájában...

2005 júniusa

